

DE K O E K O E K.

DOOR

Dr. H. BOS.

In de wetenschap doet zich niet zelden het zonderlinge verschijnsel voor, dat zaken, die jaren lang voor waar hebben gegolden, plotseling van hun standpunt gerukt en voor onjuist worden uitgemaakt. Wanneer men bedenkt, dat de wetenschap meer het streven naar waarheid dan de waarheid zelf bevat, dan is het genoemde verschijnsel, schoon niet bemoedigend, toch wel verklaarbaar. Men voege hierbij, dat, al heeft een mening misschien ook lange tijd gegolden, deze mening toch dikwijls gegrond is op slechts enkele onderzoekingen of waarnemingen, door een of door enkele personen verricht. Betreft het nu een feit van groot belang, bv. een natuurwet, die bij andere onderzoekingen dikwijls wéér te berde gebracht wordt en ter verklaring moet worden aangeropen, dan blijken de fouten misschien alras; ja, de argusogen van vele wetenschappelijke onderzoekers zijn er dikwijls zelfs op uit, om hierin onregelmatigheden te vinden, waarachter een haak kan worden geslagen. Maar apart staande feiten, met of zonder verklaring, zoals bv. geschiedenis en natuurlijke historie er vele opleveren, kunnen jaren lang waar blijven en plotseling tot leugen worden. Deze zijn het, die aan mensen uit de praktijk, met gezond verstand maar zonder wetenschappelijke opleiding, soms aanleiding geven tot half uit scherts, half uit ergernis ontspruitende opmerkingen, bv. in deze geest: »Komaan, ALBRECHT BEILING is vierhonderd jaar lang wél levend begraven geworden, maar van nu af aan schijnt er niets meer van gebeurd te zijn! Zo'n wetenschap is toch ook eigenlijk niet veel waard. Vandaag is dit waar,

en morgen dat." En tien tegen een, dat de man de nieuwere zienswijze niet aanneemt. Hij denkt, dat, wat vier eeuwen lang alle mensen als waarheid hebben aangenomen, toch onmogelijk door één persoon omver kan worden gestoten. Maar hij vergeet, dat dit voor waarheid aannemen niet berust op innerlijke overtuiging of op denkwetten, maar op hooren zeggen, en dat een algemeen verbreide mening, door een of enkele personen in de wereld gebracht, niet meer betekenis heeft, wanneer hij vier eeuwen, dan wanneer hij slechts vier jaren had stand gehouden.

Daar 't voor hen, die de wetenschap beoefenen, ondoenlijk is alles, wat zij weten, door eigen aanschouwing of onderzoek gewaar te worden, moeten ook zij voor een groot gedeelte eenvoudig napraten. Al verwacht men nu ook, dat dit met oordeel gebeurt, toch kunnen daarbij wel vele fouten worden bestendigd. Daarenboven worden, vooral in de tegenwoordige tijd, nu het populariseren der wetenschap zo grote uitbreiding erlangd heeft, vele feiten en verklaringen in wijder kring verbreid en daarbij dikwijls in een meer positieve vorm gegoten, dan de wetenschap heeft bedoeld.

Sinds lang is het bekend, dat de koekoek zelf niet broedt, maar de eieren in de nesten van andere vogels (meest zangvogels) legt, en aan deze de moeite van broeden en verzorgen opdraagt. Natuurlijk heeft men naar verklaring van dit zonderlinge feit, dat aan noch verscheiden soorten van hetzelfde geslacht gemeen is, gezocht. — Men heeft het denkbeeld geopperd, dat de koekoek, die een trekvogel is, in de herfst vertrekken zou, vóór de jongen de hulp der moeder zouden kunnen missen. Dit is stellig onjuist; de jonge vogels trekken in de herfst reeds mede naar zuidelijke streken, en, als zij dat kunnen, zijn ze ook wel in staat, zichzelf te voeden. — Men heeft verondersteld, dat de grote, naar achteren verlengde maag bij het broeden te sterk zou worden gedrukt en dat daarom het broeden wordt nagelaten. Maar een dergelijke, stevige spiermaag zal van de geringe druk, die het daarboven gelegen deel van 't lichaam er op uitoefent, niet veel te lijden hebben. — Men heeft zelfs de lichaamstemperatuur te hulp geroepen, die onvoldoende zou zijn, om de eieren tot ontwikkeling te brengen. Men wijst daarop, dat er andere vogels zijn, die (naar men veronderstelt, om de warmte meer te bewaren) in gemeenschappelijke broednesten bijeenkomen; en dat de jongen van de koekoeksoorten, die zelf broeden, zich meestal ongelijkmatig ontwikkelen;

dat er dus aan de temperatuur wel iets kan haperen. Voor zover ik weet, is die lichaamstemperatuur niet bekend, maar bij een vogel van zulk een heftig temperament, met zoo voortdurende beweging is het niet zeer natuurlijk, dat hij laag zou zijn. — Maar de hoofdoorzaak wordt gewoonlijk gezocht in het feit, dat, door de sterke ontwikkeling van de maag, de andere organen van de buikholte, waaronder de eierstok, zo weinig ruimte zouden hebben, dat een ei zich pas dan verder zou kunnen beginnen te ontwikkelen, als het vorige gelegd was; dat de tijdsruimten, waarin de eieren na elkaar gelegd kunnen worden, dus zeer groot, minstens 8 dagen, misschien wel langer zouden moeten zijn, en het broeden derhalve onmogelijk wordt.

Deze laatste verklaring sleept zich nu al jaren door de ornithologische zoowel als door de gewone literatuur voort. En dat, naar het schijnt, alleen gegrondvest op een onderzoek van W. THIENEMANN in 1853, die naast elkaar een eierstok van een koekoek en van een grote fuut (*Podiceps cristatus*) afbeeldt, uit welke afbeeldingen het bedoelde verschil echter niet eens is op te maken. Hier staan wij dus voor een geval, als waarop ik in de inleiding het oog had.

't Zou schrijver dezes allerminst passen, op het overnemen van deze verklaring ook maar enigzins aanmerking te maken.¹ Maar, de bezwaren, die er tegen gerezen zijn, mede te delen en dus mede te werken tot het doen vervallen van een onjuiste, niet met de feiten overeenkomende redenering, is iets anders. En daartoe biedt zich tans de gelegenheid aan, wijl er een boekje in het licht gegeven is door iemand, die tal van eieren verzameld en tal van waarnemingen heeft gedaan. Al kan op dit oogenblik in plaats van de oude geen nieuwe verklaring worden opgesteld, toch is het goed, de onhoudbaarheid van de eerste aan te tonen. Tevens ben ik daardoor in de gelegenheid, enkele minder bekende, of minder juist bekende zaken omtrent de voortplanting van de zonderlinge vogel mede te delen.

Wat ik in de volgende regelen hierover schrijf, berust op de onderzoekingen van Dr. EUGÈNE REY te Leipzig, neergelegd in een boekje getiteld: *Altes und Neues aus dem Haushalte des Kuckucks*.

Wanneer men bedenkt, dat genoemde onderzoeker zelf een collectie van 526 koekoekseieren bezit, waarvan een groot deel door hem of

¹ Zie J. RITZEMA BOS en H. BOS, *Leerb. der Dierk.* 4e dr., blz. 125 en H. BOS, *Leven der Dieren*, blz. 239, waarin op beide plaatsen de vermelde verklaring is overgenomen.

zijn zoon zelf zijn verzameld, terwijl de omstandigheden, waaronder zij gevonden werden, de datums, de broedvogel van het nest, waarin het ei gelegd was, de afmetingen en gewichten der eieren, enz. alle zijn opgetekend, — dat bovendien hem ten dienste stonden collecties van andere verzamelaars, resp. 23, 20, 47, 90, 35, 35, 73, 56, 21, 215, 25, 34, 12 exemplaren groot, voor een aanzienlijk gedeelte met aantekeningen voorzien en uit verschillende streken afkomstig, — dat eindelijk ook het ontleedmes bij enkele eierleggende koekoeken dienst deed, en dat het al of niet aannemelijke van een reeds bestaande theorie kon worden getoetst, dan mag men in een dergelijk onderzoek wel enig vertrouwen stellen.

De kenmerken der koekoekseieren zijn, wat kleur en tekening aangaat, moeilijk aan te geven. Er zijn gelijkmatig gekleurde, en andere, die op verschillende ondergrond ook weer zeer uiteenlopend vlekken, punten of lijnen vertonen. Gewoonlijk is de stippeling naar het stompe eind toe iets dichter dan naar het andere; ook is niet zelden aan de ene lengtezijde hetzelfde het geval ten opzichte van de andere. Dikwijls vindt men kleine, zwarte vlekjes op het ei, die men gemakkelijk kan afwassen.

Standvastiger dan de kleur is de vorm, welke van die der eieren der meeste zangvogels afwijkt door minder sterk gebogen lijnen, zowel aan het stompe als aan het spitse eind. Zij lijken daardoor een weinig meer op de eieren met twee gelijke helften (bv. van uilen). De gemiddelde lengte is 22,4 mM., de gemiddelde breedte 16,5 mM. De grootste lengte, door de heer REY waargenomen was 25,5, de grootste breedte 18,4 mM.; de geringste waarden resp. 20 en 15,2. Het gewicht is aanzienlijk hoger dan dat van zangvogeleieren van ongeveer dezelfde omvang. Verder is een betrouwbaar kenteken voor een koekoeksei de veel grotere stevigheid, het sterkere weerstandsvermogen van de schaal, waardoor een ervaren eierpreparateur reeds bij het aanboren kan voelen of hij met een koekoeksei te doen heeft of niet.

En scherpe onderscheiding is hier nodig, want lang niet alle voor koekoekseieren uitgegeven eieren zijn het in werkelijkheid. Vooreerst komen onder een legsel soms eieren van aanzienlijke grootte voor, zogenaamde reuzeneieren, vooral bij grasmussoorten, zwartkopjes en kwikstaarten, eieren, die van dezelfde vogel afkomstig zijn als de andere. Maar ook niet alle eieren van een zelfde legsel zijn altijd gelijk; men krijgt soms abnormaal getekende of getinte eieren te midden van de normale, of, wat meer voorkomt, een ei van een

andere vogel van dezelfde soort, dat zijn kleine eigenaardigheden meebrengt. Hierdoor ontstaat dus natuurlijk dadelijk het vermoeden van een koekoeksei. Deze dwalingen hebben ook aan de juistheid der redeneringen wel eens schade gedaan.

Onze gewone koekoek is niet de enige soort van zijn geslacht, die zijn eieren in vreemde nesten legt. Integendeel er is — naast een groep van zelfbroedende koekoeken — een zeker aantal buitenlandse soorten, die het eveneens doen. Hiervan leggen sommige de eieren in geheel opene nesten, en dan alleen van onderling verwante vogelsoorten, of altans van soorten met nagenoeg gelijk getekende eieren. Hier komt nu het koekoeksei in grootte en kleur gewoonlijk zeer goed de andere eieren nabij. Men kan dit verschijnsel uit natuurkeus verklaren; de broedvogels zullen het minst die koekoekseieren uit hun nest verwijderd hebben, die het meest met hunne eigene overeenstemden, en toevallige gunstige variaties in de koekoekseieren zullen door de natuurkeus bestendigd en versterkt zijn geworden. 't Is een soort van eieren-»mimicry'', die volstrekt niet minder of beter dan de gewone vermommingen is te begripen.

Maar voor die soorten van koekoeken, die niet altijd in bepaalde nestsoorten, of voornamelijk in donkere, gesloten nesten hunne eieren deponeren, geldt het bovenstaande niet. Tot deze soorten behoort ook onze inlandse koekoek. Toch komt ook soms — lang zo vaak niet, als men wel eens heeft beweerd — overeenstemming met de nesteieren voor. De straks vermelde reuzeneieren, die voor koekoekseieren werden gehouden, heeft er veel toe bijgebracht, het geloof daaraan te versterken. Maar bovendien vindt men in het nest van een vogelsoort soms koekoekseieren van het type van een andere soort. Dan zijn er vervolgens noch gemengde typen en ook noch geheel zelfstandige typen. Zo waren in de eierverzameling van REX van de 67 eieren in het nest van het gewone roodstaartje (*Ruticilla phoenicurus*) gevonden, 57 van het type roodstaartje, 1 van het type grasmus, 7 van het type boompieper en 2 van een gemengd type. Van de 139 uit grauwe-klauwiernesten gehaalde, 25 van het tuinfluiter-, 2 van het grasmus-, 12 van het grauwe klauwier-, 2 van het vink-, 1 van het appelvinktype, 62 van gemengd en 35 van een zelfstandig type. De 20 eieren in het nest van roodborstjes gevonden, behoorden behalve het gemengde type, tot 7 verschillende (waaronder 5 van het roodborstje type), enz.

REX tracht dit vreemde verschijnsel te verklaren door aan te

nemen, dat *plaatselijk* de koekoek gewoon in het nest van één bepaalde soort te leggen, aan zijn eieren dat type langzamerhand heeft verschaft. Noch tegenwoordig zijn er streken, waar de koekoek bepaalde nesten uitkiest, zo b. v. in Lapland, waar de keep de gewone broedvogel is, in Finland, waar het zoeven vermelde roodstaartje de dienst verricht. In overeenstemming daarmee zijn ook in die streken de eieren resp. als die van keep en roodstaartje gekleurd. Ook andere landen of landstreken bieden in meerdere of mindere mate dikwijls een zelfde verschijnsel aan. Nu stelt REY zich voor, dat, toen door de invloed van de cultuur hier en daar aan een menigte vogels de geschikte broedplaatsen ontnomen werden, de koekoeken hunne eieren niet meer alle aan één soort van vogels konden toevertrouwen en b. v. eieren, die door de natuurkeus tot vormen van de grauwe klauwier waren gebracht, nu deels in nesten van tuinfluiters of andere vogels een plaats moesten vinden. Ook kon de cultuur de verspreiding van oorspronkelijk in een bepaalde streek voorkomende koekoeken naar naburige landen veroorzaken, waar zij ook niet altijd dezelfde voor hen geschikte broedvogels vonden. Zo zijn zelfs koekoekseieren gevonden, behalve in de nesten van 112 verschillende zangvogelsoorten, ook in die van spechten, duiven en zelfs van de kleine fuut, al was het dan ook maar enkele malen.

Ofschoon noch geheel hypothese, is deze verklaring toch geheel in overeenstemming met de verklaring van de bij andere koekoeksoorten vermelde feiten.

De vraag, of het koekoekswijfje, wanneer het een ei legt, een of meer eieren van de broedvogel uit het nest verwijdert, schijnt positief bevestigend te moeten worden beantwoord. Directe waarnemingen zijn er slechts weinig; een zoo schuwe vogel laat zich slechts zelden op heterdaad betrappen. REY was slechts eens getuige van het uitwerpen van eieren en wel uit het nest van een rietzanger (*Calamoherpe arundinacea*). Hij zat lange tijd achtereen tussen wilgenstruiken in de buurt van Halle, om een andere vogel gade te slaan. »Door de plotselinge schaduw van een grote vogel opmerkzaam geworden, bemerkte ik, hoe op een paar passen afstands achtereenvolgens drie eieren op de harde leemgrond vielen. Het koekoekswijfje zat daarbij wijdbeens in de gaffel van de tak, in welke het nest gebouwd was, zonder het laatste direct aan te raken. Toen ik, nadat de koekoek weggevlogen was, het nest onderzocht, bevatte het twee eieren van de nestvogel en een koekoeksei." Het schijnt dat de koekoek vaak reeds een dag vóór het werkelijk

leggen van het ei, dit een plaatsje bereidt, door een of meer eieren te verwijderen. Bij nauwkeurig, van dag tot dag voortgezet onderzoek van een menigte nesten van verschillende vogels, hebben de H.H. R&Y voldoende kunnen constateren, dat eieren, in vele gevallen meer dan één, zelfs tot een viertal toe, verwijderd werden. Meestal brengt de koekoek ze gewoonlijk vrij ver weg; sommige wijfjes doen er echter ook niet zo heel veel moeite voor en laten ze dicht bij het nest in stukken vallen. Dit zijn altijd weer dezelfde individuen, die het doen.

De meeste vogels leggen nu na dit ongeluk, dat hun overkomen is, zóveel eieren er bij, dat het legsel weer compleet is. Sommige evenwel verlaten het nest, en laten eigen en vreemde eieren aan hun lot over. Winterkoninkjes doen dat vrij geregeld; de koekoek moet dan ook, wil hij van deze nesten, die slechts een nauwe opening hebben, gebruik maken, deze opening zoo verwijden, dat het nest vervormd wordt, wat misschien de eerste aanleiding tot verwaarlozing van het broedsel wordt.

De uiterste grenzen van de in Midden en Noord-Europa bekende legtijd zijn als 28 April en 5 Aug. waargenomen. Het grootste aantal eieren wordt echter in elke streek gelegd in een tijdsruimte van ongeveer 20 dagen, een periode, die b. v. valt

In de omtrek van Kassel.....	6 Mei — 25 Mei
bij Leipzig.....	21 Mei — 9 Juni
In Engeland en Zweden, ook bij Naumburg.....	26 Mei — 14 Juni
Brunswijk, Italie, Frankfurt a/O.....	31 Mei — 19 Juni
Brandenburg, Lapland, Finland.....	5 Juni — 24 Juni
en in andere streken bv. weer tot 14 Juli.	

Uit deze opgave blijkt, dat soms in zeer uiteenlopende streken gelijke perioden voorkomen. Evenzeer kunnen in dicht bij elkaar liggende streken de perioden verschillen. Het ligt voor de hand, dat deze perioden zich ook minder storen aan de ligging van de streek zelf, dan wel aan de broedtijd van de vogel, die het meest als broedvogel wordt geëxploiteerd. Sommige koekoeken schijnen twee culminatiepunten in hun legtijd te vertonen, wat met het tweemaal broeden van de broedvogels zou kunnen samenhangen.

Het is niet gemakkelijk, de leefwijze van de koekoek te bestuderen, wijl het ons aan middelen ontbreekt, een bepaald individu te volgen, en zijn doen en laten in het oog te houden. Een hulpmiddel biedt nu echter het in de eierenkunde geldende beginsel: gelijke eieren zijn

afkomstig van 't zelfde individu. Niet alleen stemmen de eieren van eenzelfde legsel bij eenzelfde wijfje overeen (op enkele abnormaliteiten na), maar ook die van verschillende jaren vertonen deze overeenkomst. Bij vele vogelsoorten, waarvan de eieren der afzonderlijke individuen weinig verschillen vertonen, geeft dit beginsel natuurlijk niet veel. De koekoek echter, met zijn grote variatie in kleur en grootte der eieren, wordt genoegzaam door deze kenmerken herkend. Dat de regel ook voor de koekoek doorgaat, is in vele gevallen aangetoond; zo bv. door de juist overeenkomende tekening van enige eieren, die blijkens een bijzondere misvorming stellig van een zelfde wijfje (met abnormale eierleider) afkomstig moesten zijn. Ook doordat dezelfde koekoek in opeenvolgende jaren niet zelden in dezelfde struiken, zijn ei deponiert en deze eieren gelijk blijken te zijn. Het kost iemand van ondervinding op dit punt geen moeite, een aantal koekoekseieren naar hunne afkomst samen te voegen. Slechts wanneer zij uit een streek afkomstig zijn, waar de koekoek, zich in hoofdzaak aan één broedvogel houdend, ook weinig verscheidenheid in eieren heeft, en deze variaties dus binnen de grenzen van die eener gewone vogelsoort worden teruggebracht, wordt deze onderscheiding lastiger.

Wanneer men nu een streek door en door kent, en van alle walletjes en kreupelbosjes, enz. de nesten der vogels zooveel mogelijk weet, wanneer men dan dag aan dag deze nesten nagaande, elke bijvoeging van gewone of koekoekseieren opmerkt en kleur, tekening, gewicht en afmetingen van deze laatste bestudeert, dan heeft men een middel gevonden, om het leggen van een wijfje tamelijk wel te volgen, en het aantal eieren in een bepaalde tijd vast te stellen. Wel moet men in aanmerking nemen, dat wezels, marters en andere roofdieren, en verder de nestvogels zelf, stellig menig koekoeksei hebben verdonkermaand, voor men het netjes heeft kunnen registreren, en dat het verder tot de onmogelijkheden behoort, alle eieren van een wijfje, die wel behouden blijven, te vinden, daar zij wel dikwijls in dezelfde buurt, maar toch ook soms in zeer verschillende omgeving gelegd worden. Het opgetekende aantal eieren is dus een minimum.

Nu vindt men in de ornithologische literatuur de opgave, dat de koekoek met tussenruimten van ± 8 dagen jaarlijks 4—6 eieren voortbrengt. De registers van REY en van anderen bewijzen echter, dat dit aantal veel te gering is, dat men integendeel dikwijls van een wijfje 7, 8 en meer eieren heeft gevonden, tot zelfs 17 toe. Bedenkt men, dat deze getallen minima zijn, en neemt men de schatting van des-

kundigen omtrent de lokale kansen van het niet vinden der andere eieren aan, dan kan men tot een waarschijnlijkheidsgetal komen. Zo zegt REY: »Ik heb goede gronden, aan te nemen, dat de koekoek, ten minste hier bij Leipzig, bij Brandenburg aan de Havel en bij Frankfort a/O, in normale omstandigheden elk jaar 17—22 eieren voortbrengt." En dat dit aantal ook wel vrij groot moet zijn blijkt uit de omstandigheid, dat de koekoek geen zeldzame vogel is, terwijl de gevaren, waaraan het ei is prijsgegeven, zo groot zijn (o.a. verwijdering door de nestvogels, verlaten van het nest). Het schijnt echter wel, dat het aantal eieren plaatselijk noch al wat kan verschillen.

Met welke tussenruimten worden nu deze eieren gelegd? De oude voorstelling vordert minstens 8 dagen. Maar een koekoek, die 20 eieren legt, eist dus daarvoor een tijd van $20 \times 8 = 160$ dagen of $5\frac{1}{3}$ maand! Het eerst werd echter een ei op 28 April, het laatst op 5 Aug. gevonden, d. i. slechts $3\frac{1}{3}$ maand verschil. En deze waren noch wel in genen dele van dezelfde vogel afkomstig, ja niet eens uit dezelfde streek.

Hoe nu achter de legperiode te komen? Wanneer men een ei vindt, is men volstrekt niet zeker, dat dit juist op die dag gelegd is, neen, het kan enige dagen oud zijn. In enkele gevallen kan men het wel constateren, als nl. de dag te voren het bewuste nest noch geen koekoeksei bevatte. Maar ook door redenering, gebaseerd op waarnemingen, kan men tot aannemelijke veronderstellingen geraken.

Van een serie van 6 eieren, afkomstig van een zelfde wijfje werd het eerste en tweede gevonden 5 Juni, het derde 8, het vierde 10, het vijfde 15, het zesde 16 Juni; alle zes dus in 12 dagen. »Nemen wij nu het gunstigste geval aan, dat het ei van 16 Juni ook eerst op die dag gelegd is, dan moest, wanneer wij met zesdaagse tussenruimten terugrekenen het eerste dezer eieren op 17. Mei gelegd zijn en dus 19 dagen gelegen hebben zonder door de onderzoeker gevonden te zijn niet alleen, maar ook zonder bebroed te zijn, want het eerste ei was volkomen vers. En wanneer wij met achtdaagse intervallen terugrekenen, schuift het tijdstip van het leggen van het eerste ei op 7 Mei terug en wij moesten dan aannemen, dat het eerste ei 29, het tweede 21 en het derde 16 dagen lang vers en onbebroed gebleven was." Neemt men andere serieën van eieren, dan komt men tot een soortgelijk resultaat, en alle pogingen, om het vinden van de verse eieren met het leggen in grote tussenruimten, ja zelfs met een legperiode van 5, 4 of 3 dagen, in overeenstemming te brengen,

bleken vruchteloos, zodat er niets overbleef dan »het dogma van de langzame ontwikkeling te laten vallen.»

De bovenstaande eierenreeks kan heel geredelijk met een tweedaagse legperiode in overeenstemming gebracht worden. Men neemt dan aan, dat

het 1e ei, gevonden	5 Juni	gelegd is	3 Juni
» 2e »	» 5 »	» »	» 5 »
» 3e »	» 8 »	» »	» 7 »
» 4e »	» 10 »	» »	» 9 »
» 5e »	» 15 »	» »	» 11 »
» 6e »	» 16 »	» »	» 13 »

Andere serieën bevestigen deze wijze van verklaring. Maar ook enkele directe bewijzen konden door de zoon van de onderzoeker worden bijgebracht. In twee dicht bijeen geplaatste nesten van de grauwe klauwier vond hij op 20 Mei noch geen, op 21 in een er van een koekoeksei, op 23 ook in het andere een van hetzelfde wijfje. Deze eieren moeten dus met tussenruimte van 2 dagen gelegd zijn. Voegt men hieraan toe, dat 27 en 29 Mei weer elk een ei van dit wijfje opleverden, waarschijnlijk op diezelfde dagen gelegd, 31 Mei weer een, dat zonder twijfel op die dag gelegd was en verder noch 4, 12 en 18 Juni, dan zou men het vinden der eieren met een tweedaagse periode uitstekend in overeenstemming kunnen brengen. Neemt men 15 eieren aan, dan zijn deze gelegd op:

N ^o .	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
	21/5	23/5	25/5	27/5	29/5	31/5	2/6	4/6	6/6	8/6	10/6	12/6	14/6	16/6	18/6

Daarvan werden eieren gevonden op:

21/5	23/5	27/5	29/5	31/5	4/6	12/6	18/6
------	------	------	------	------	-----	------	------

En als legdagen vastgesteld:

21/5	23/5	31/5	(5 = Mei, 6 = Juni).
------	------	------	----------------------

Men ziet dat deze gegevens zich met een tweedaagse legperiode zeer goed, maar met een andere zeer moeilijk in overeenstemming laten brengen. Alleen zou m. i. de vraag kunnen zijn, of eieren, die in 't begin van Juni *verondersteld worden* gelegd te zijn, wel alle *feitelijk* gelegd zijn, wijl de einddatums daar zulke grote hiaten aanwijzen.

REY vermeldt behalve deze serie noch 3 andere, waarin ook de tussenruimte van twee dagen hier en daar bepaald vastgesteld kon worden.

Verdwijnen dus de grote intervallen, dan heeft de bewering, dat de eieren zich door de grote uitbreiding van de maag niet meer zouden kunnen ontwikkelen, ook geen zin meer. En de anatomie van de vogel in de legtijd moet daarmee overeenkomen.

Aan drie exemplaren deed REY de volgende ondervindingen op:

Het eerste wijfje, dat hoogstwaarschijnlijk bij het leggen van een ei was gevangen, had in de eileider een ei van normale grootte, maar noch zonder schaal. De dooierbollen in de eierstok hadden achtereenvolgens 10; 6,5; 4,5; 3; 2,5 (enige); 2 (enige); 1,5 (enige) mM. tot diameter.

Een tweede had een ei van 18 mM. lengte in de eileider; de grootste der dooierbollen had een diameter van 8 mM.

Een derde had in de cloaca een volkomen ontwikkeld ei van 22,5 mM. lengte, hoger op in de eileider een ei zonder schaal van 18 mM., en de grootste dooierbol had 6,5 mM. diameter.

De sectie van deze dieren bewijst dus ook reeds op zich zelf voldoende, dat de maag de ontwikkeling der eieren niet in de weg staat, en dat een tussenruimte van 8 dagen niet met de anatomiese bevindingen aan de volkomen normaal gebouwde eierstok in overeenstemming te brengen is.

Ik wil dit opstel eindigen met een opmerking die REY in een noot maakt, en die de waarde van vele courantenberichten over wetenschappelijke onderwerpen karakteriseert:

»Und was den famosen selbstbrütenden Kuckuck angeht, welcher dann und wann in guthonorierenden Nichtfachblättern sein Wesen treibt, so halte ich diesen im Einverständniss gewiss mit allen Oologen für das Resultat einer völlig falschen Beobachtung oder — für ein Attentat auf die Wissenschaft».

Wageningen, 22 Mei '94.

(In vereenvoudigde spelling.)